

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI

Kıymetlerinde

Resimli Türkiye Florası (The Illustrated Flora of Turkey)

Traunsteinera Rchb. / **Yaylasalebi**

Vebsürümü (2020)

Yazar

Nejdet Bozkurt

Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bornova, İzmir.

Eposta: <nejdet.bozkurt@gmail.com>.

22/Aralık/2020

Başeditör

Adil Güner

Bilim Editörleri

Ali Kandemir , Yusuf Menemen , Hasan Yıldırım , Serdar Aslan , Aşkın Öykü Çimen

Sanat Editörleri

Gülner Ekşi , Işık Güner , Fatma Şen

eISBN: 978-605-70199-0-5

<https://doi.org/10.30796/ANGV.2020.11>

Bu PDF sürümü Uluslararası Alg, Mantar ve Bitki Adlandırma Yasası'nda (Mad. 29; Turland ve ark., 2018) belirtilen geçerli yayın olma kriterlerine uygundur.

This PDF version comply with the criteria of being an effective publication according to International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants (Art. 29; Turland et al., 2018).

Atıf: Bozkurt, N. (2020). *Traunsteinera* Rchb. Şu eserde: Güner, A., Kandemir, A., Menemen, Y., Yıldırım, H., Aslan, S., Ekşi, G., Güner, I., Çimen, A.Ö. ve Şen, F. (edlr.). *Resimli Türkiye Florası veb sürümü*. ANG Vakfı Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayınları, İstanbul. eISBN: 978-605-70199-0-5; DOI No: 10.30796/ANGV.2020.11.

Bibliographic citation: Bozkurt, N. (2020). *Traunsteinera* Rchb. In: Güner, A., Kandemir, A., Menemen, Y., Yıldırım, H., Aslan, S., Ekşi, G., Güner, I., Çimen, A.Ö. ve Şen, F. (eds.). *The Illustrated Flora of Turkey web version*. ANG Foundation Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Publications, İstanbul. eISBN: 978-605-70199-0-5; DOI No: 10.30796/ANGV.2020.11

© ANG Vakfı / Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi, İstanbul, Türkiye / 2020.

Bu elektronik yayının tüm yayın hakları saklıdır. Kaynak göstermek şartıyla alıntılar yapılabilir.

TRAUNSTEINERA / YAYLASALEBİ

Traunsteinera Rchb., Deut. Bot. Herb.-Buch 1: 50. (1841). / **Yaylasalebi**, Türk. Bitkileri List., s. 652 (2012).

Tip tür: *T. globosa* (L.) Rchb., (baz.: *Orchis globosa* L.).

Sin.: *Orchites* Schur, Enum. Pl. Transsilv.: 942 (1866).

Çokyıllık, yumrulu bitkiler. Yumrular tam, kısa silindirik ilâ yumurtamsı. Gövde dik, uzun, hafif dalgalı, tüysüz. Yapraklar aralıklı, helezonî dizilişli, yukarı doğru küçülür, mızraksı veya tersmızraksı, beneksiz, turkuaz ya da turkuaz yeşili. Çiçekdurumu sık, başlangıçta piramitsi sonraları küremsi, top başlı. Çiçekler bir arada, küçük, fildişi, pembe ya da gül rengi. Bırakte yumurtalık kadar uzun, uca doğru daralır, içte açık yeşil, kenarda menekşemsi. Sırt çanak yaprak ve taç yapraklar gevşek miğfer oluşturur. Çanak yapraklar bizsi, kaşıkı, yumurtamsı, sivri uçlu, en uçta çomaksı. Taç yapraklar çanak yapraklarla aynı biçimde, biraz daha küçük. Dudak üç loplulu; orta lop yan loplardan daha uzun, dikdörtgenimsi, benekli ya da beneksiz; yan loplular hafif kütdişçikli, baklavamsı. Mahmuz kısa, silindirik, aşağı yönlü, balözlü. Kolon, beyazımsı, küt, öne eğik. Başçık iki paralel tekalı, iki poliniyumlu. Poliniyum saplarının yapışkan tabanları birbirinden ayrı ve tam gelişmemiş yürek şeklindeki kesenin içinde. Gagacık mahmuz girişinin üstünde, geniş, raf şeklinde, üç loplulu; orta lop iki başçık tekasının arasında dik ve şeritsi; yan loplular kaynaşık. Sitigma iki parçalı, yüreksi, üstte içbükey. Yumurtalık silindirik, sapsız, hafif burkuk, parlak yeşil.

Traunsteinera (**Yaylasalebi**) cinsine ait dünyada iki tür vardır. Bunlardan *T. globosa* (L.) Rchb. (**topsaleb**), B., O. ve GD. Avrupa ile İtalya ve Polonya'nın doğusunda, *T. sphaerica* (M.Bieb.) Schltr. (**yaylasalebi**) ise Türkiye ve Kafkasya'da bulunur.

Hansson (Jour. Eur. Orch. 38(1). 29 – 31, 2006) Kafkasya'da pembe renkli ve kırmızı noktalı bir *T. sphaerica* bireyi bulduğunu açıklamıştır. Hansson, bu buluş ile *T. sphaerica*'nın tartışmalı bir tür haline geldiğini ve bu türün *T. globosa*'nın bir renk varyetesi olarak değerlendirilebileceğini öne sürmüştür. Bu buluş tek bir birey ile sınırlı olduğu için dikkate alınmamıştır. İki türün geniş ve birbirinden kopuk yayılışlı oluşu da göz önünde bulundurularak *Traunsteinera sphaerica*'nın tür statüsü korunmuştur.

- Arbeitskreise Heimische Orchideen (2005). Die Orchideen Deutschlands 680. Verlag der Arbeitskreise Heimische Orchideen Deutschlands Uhlstädt-Kirchhasel.
- Averyanov, L.V. (1994). Review of the species of the family Orchidaceae in the flora of Caucasus flora. Bot. Zhurn. (St.Petersburg) 79(10): 108-127.
- Camus, E.G., Bergon, P. ve Camus A. (1908). Monographie des Orchidées de l'Europe, de l'Afrique Septentrionale, de l'Asie Mineure, et des Provinces Russes Transcasiennes 86-89. J. Lechevalier. Paris.
- Claessens J. ve Kleynen J. (2011). The Flower of the European Orchid: Form and Function 362-373. Jean Claessens ve Jacques Kleynen.
- Kuropatkin, V. (2013). Taxonomic review of the genus Traunsteinera Rchb. (Orchidaceae). Nov. Syst. Pl. Vasc. 44: 57-74.
- Paulus, H. F. (2012). Neues zur Klassifikation europäischer Orchideen oder: wie beliebig ist Systematik?. Ber. Arbeitskrs. Heim. Orchid. Beiheft 8: 68-93.
- Pridgeon A.M., Cribb P.J., Chase M.W. ve Rasmussen F.N. (2001). Genera Orchidacearum: Orchidoideae 2: 377-378. Oxford Univ. Press, Oxford.
- Taubenheim, G. (1979). Verbreitung der Orchideen in der Türkei IV/I. Orchidee 30: 223-228.

T. sphaerica (M.Bieb.) Schltr., Repert. Spec. Nov. Regni Veg. Sonderbeih. A 1: 227 (1928). / **Yaylasalebi**, Türk. Bitkileri List., s. 652 (2012). Şekil 1, 2, 3.

Lektotip: [Gürcistan'dan betimlenmiştir] "*Orchis sphaerica*, in Iberia media, 1806. D. Steven" (LE01044399[!], en soldaki örnek / the specimen on far left). **Lektotip burada belirlenmiştir / lectotype hic designatus / lectotype designated here.**

- Sin.: *Orchis sphaerica* M.Bieb., Fl. Taur.-Caucas. 2: 362 (1808).
Traunsteinera globosa var. *sphaerica* (M.Bieb.) E.G.Camus, Monogr. Orchid.: 89 (1908).
T. globosa subsp. *sphaerica* (M.Bieb.) Soó, Repert. Spec. Nov. Regni Veg. 24: 33 (1927).
T. globosa var. *sphaerica* (M.Bieb.) M.Wolff & O.Gruss, Orchid. Atlas 420 (2007).

Çiçeklenme: Haziran, Temmuz, Ağustos.

Habitat: Yüksek dağ bozkırları, orman kenarları.

Yükseklik: 1500-2500 m.

D. Karadeniz Bölümü; Erzurum Kars Bölümü.

- Artvin: Ardanuç, Kutul Yaylası, 13 vii 1947, A. Heilbronn ve M. Başarman (ISTF 7352!).
- Erzurum: Oltu ilçesinin 21 km kuzeybatısı, çam ormanı, dere kenarı, 2000 m, 08 vii 1992, M. Nydegger 46631 (RENZ 57269!).
- Giresun: Dereli-Şebinkarahisar yolu, Tamdere'ye varmadan yol üstü, çayırılık yamaçlar, 1400 m, 12 vii 1993, M. Koyuncu 10484, N. Tanker ve M. Coşkun (AEF 17740!).
- Giresun: Şebinkarahisar'ın 37 km kuzeyi, orman kenarı, 1500 m, 18 vi 1962, J. Apold, P.A. Cox ve P.C. Hutchinson 42 (E00683396!).
- Giresun: Tamdere sırtları, Kulakkaya'nın güneyi, 1600-1700 m, 07 vii 1958, J. Renz (RENZ 9105!).
- Giresun: Giresun-Şebinkarahisar arası, Uzundere köyü, yüksek dağ çayırı, 1750 m, 27 vi 1978, Renz ve Taubenheim (RENZ 12147!).
- Giresun: Kümbet, yüksek dağ çayırı, 1700 m, 26 vi 1981, Taubenheim (RENZ 13190!).
- Kars: Sarıkamış, Sarıkamış Ormanı, 21 vii 1947, A. Heilbronn ve M. Başarman (ISTF 7932!).
- Kars: Sarıkamış-Karaorgan yolu 7. km, *Pinus sylvestris* ormanı, 2200 m, 15 vii 1966, P.H. Davis 46639 (E 00683395!).
- Rize: Çamlıhemşin, Yukarı Amlakit Yaylası ile Hardumalı arası, 2300 m, sulak çayırılık, 10 viii

Şekil 1- *Traunsteinera sphaerica* (M.Bieb.) Schltr. / **yaylasalebi**, lektotip örneği, en soldaki örnek (lectotype specimen one on the far left), LE01044399.

- 1984, A. Güner 6108 ve M. Vural (GAZI!).
- Rize: Çamlıhemşin, Yukarı Ceymakçur Yaylası, yüksek dağ çayırılığı, 40°53,167'K—041°10,890'D, 2450 m, 14 vii 2006, A.Güner (AG14352) ve H.B. Güner gözlemi, sadece fotoğraf (NGBB009706).
- Rize: İkizdere, Ballıköy (Anzer) çevresi, sulak çayırılık, 2100 m, 21 vii 1984, A. Güner 5964 ve M. Vural, (GAZI!).
- Rize: Rize-İspir yolu, Sivrikaya'ya doğru, Çamlık Köyü, 1700 m, 13 vii 1958, C.Simon (RENTZ 57272!).
- Rize: İkizdere, Cimil Yaylası, 2000 m, 24 vii 1973, M. Koyuncu (AEF 3981!).
- Rize: Cimil Yaylası, alpin bölge, 2300 m, 20 vii 1866, B. Balansa (P00378576[veb!]).
- Rize: İkizdere sırtları, Çamlık vadisi, yüksek dağ çayırı, granit kaya, *Gymnadenia conopsea* ile birlikte, 1750 m, 13 vii 1958, J. Renz (RENTZ 9117!).
- Rize: İkizdere-İspir Yolu, Ovit Dağı Geçidi, nemli dağ yamaçları, yüksek dağ çayırı, 2500 m, 01 vii 1989, W.J.J.O. de Wilde ve BEE de Wilde-Duyfjes 21040 (L 1529459 [veb!]).
- Rize: İkizdere-İspir Yolu, Ovit Dağı Geçidi'nden 8 km önce, 2070 m, 29 vi 2001, Sara Nisa ve ark. 972 (MA689537 [veb!]).
- Rize: Rize'nin güneyi, kuzey yamaçlar, 1900 m, 04 vii 1960, Furse & Syngé 900 (E00683397!).
- Trabzon: Çaykara, Demirkapı Köyü, Haldizan Dağı, 2400 m, 26 vii 1934, E.K. Balls & Gourlay 1848 (ANK!; E00683399!).
- Trabzon: Çaykara, Uzungöl, Kalestel-Uzungöl inişi, 28 vii 1994, N. Tanker ve ark. (AEF 18995!).

Şekil 1- *Traunsteinera sphaerica* (M.Bieb.) Schltr. (yaylasalebi) bitkisi, NGBB009706 (Foto. A. Güner).

Şekil 2- *Traunsteinera sphaerica* (M.Bieb.) Schltr. (*yaylasalebi*) çiçekdurumu, NGBB009706 (Foto. A. Güner).

Trabzon: Soğanlı Geçidinin kuzeyi, 1900 m, granit kaya, çayırılık, 23 vi 1978, Renz ve Taubenheim (RENZ 12111!).

Trabzon: Soğanlı Geçidi'nin 3 km kuzeyi, yüksek dağ çayırı, 2200 m, 14 vii 1984, Max Nydegger 19193, (RENZ 57268!, RENZ 57270!).

Trabzon: Soğanlı Geçidi'nin kuzeyi, yüksek dağ çayırı, 2100 m, 01 viii 1982, Max Nydegger 17594, (G!; RENZ 57271!).

Trabzon: Soğanlı Geçidi'nin 3 km kuzeyi, yüksek dağ çayırı, 2400 m, 11 vii 1960, Stainton & Henderson 6200 (E00683398!).

Trabzon: Maçka, Sümela Manastırının güneyi, 40° 38' 22.5" K, 39° 40' 50" D, 1800 m, sarp, aşınmış granit kaya, 26 vi 2015, H. Yıldırım 3302, A.Pirhan, S.Asan (NGBB 007753!).

Trabzon: Maçka, Altındere Milli Parkı, Manukli Yaylası yolu, yüksek dağ bozkır, 2350 m, 40° 37' 48" K, 39° 40' 48" D, 25 vi 2015, S. Aslan 4683, H. Yıldırım ve A.F. Pirhan (DUOF 6054 [veb!]).

Rusya, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan. Hirkanya-Karadeniz elementi.

Traunsteinera sphaerica (M.Bieb.) Schltr. taksonu ilk kez Marschall von Bieberstein (1808) tarafından *Orchis sphaerica* olarak betimlenmiştir. Türün beyannamesinde incelenen örnek/örnekler için etiket bilgisi olarak “Habitat in Iberia media. D. Steven” denilmiştir. St Petersburg Komarov Botanik Enstitüsü (LE) Herbaryumu’nda bir karton üzerinde bu etiket bulunmaktadır. Bununla birlikte, herbaryum kartonunda toplamda 3 tane bitki bulunmaktadır (şekil 1). Kartonda en solda yer alan, Steven tarafından 1806’da toplanmış bitki örneğinin beyanname’de belirtilen orijinal materyala ait olduğu tartışmasızdır. Karton üzerinde en sağda bulunan örneğin hangi lokaliteden kim tarafından toplandığı açıkça belli olmamakla birlikte, ileriki bir tarihte (1812’de) toplanmış bir örnek olduğu altındaki etiket bilgisinden anlaşılmaktadır. Her ne kadar karton üzerinde en soldaki orijinal materyal dikey bir çizgi ile ayrılmışsa da, bu çizginin kim tarafından ve ne zaman yapıldığına ilişkin yazılı bir kanıt olmadığı için şüpheli bir durum oluşmaktadır. Ortadaki örneğin orijinal materyal olup olmadığı hususunda şüphe bulunmaktadır. Renz(1980), Averyanov(1995) ve Kuropatkin(2013) tarafından yapılan tip aktarımlarında bu ayrımı belirtilmemiştir. Bieberstein’in (1808) betimin hazırlanmasında başka materyalleri kullanmış olabileceğinden de hareket ederek, söz konusu karton üzerinde en solda yer alan “LE 01044399” barkod numaralı orijinal materyal sintip olarak değerlendirilmiş ve burada lektotip olarak belirlenmiştir.

T. globosa (L.) Rchb.’nın (**topsalep**) Türkiye’deki varlığı, ilk kez 1849 yılında, K. Koch tarafından bildirilmiştir. K. Koch Traunsteinera globosa’yı Trabzon’un doğusunda, Kuzey Anadolu Dağlarında topladığını belirtmiştir [Linnaea 22(6): 279(1849)]. E. Bossier, Flora Orientalis adlı eserinde bu bilgiyi paylaşmış; ancak, kendisinin bu örneği görmediğini bildirmiştir [Fl. Orientalis 5(1): 66(1882)]. Berlin herbaryumunun 2. Dünya Savaşı’nda bombalanması sonucu bu örneğin yok olduğu düşünülmektedir. K. Koch’un o dönemde Trabzon-Gümüşhane-İspir-Hopa-Artvin rotasını takip ettiği bilinmektedir [Linnaea 21(5): 306-321(1848)]. K. Koch’un takip ettiği rota da dahil Türkiye’de yapılan arazi çalışmalarında Traunsteinera globosa’nın varlığı teyit edilememiştir. Türkiye ve Avrupa’daki pek çok herbaryumda yapılan araştırmada (ANK, AEF, HUEF, ISTE, ISTF, EGE, GAZI, E, G, G-BOIS, B, RENZ, BASBG), Traunsteinera globosa’ya ait, Türkiye’den toplanmış bir örnek bulunamamıştır. Bu tür Türkiye’de yoktur.

TEŞEKKÜR / Подтверждение

Traunsteinera sphaerica'nın (yayla salebi) tip örneğine ait görüntü için Rusya Bilimler Akademisi Komarov Botanik Enstitüsü Herbariumu (LE) yetkililerine teşekkür ederiz.

Выражаем благодарность руководству Российской академии наук, Гербарию Ботанического института им. Комарова (LE) за изображение образца.